

Twee boeken over beeldend theater in Nederland

Bewegende kurken, roest en plexiglas

Eén van de twee boeken die het Theater Instituut Nederland onlangs uitgaf, is gewijd aan Hinderik de Groot, de uitvinder van de term 'beeldend theater'.

Tuur Devens las niet alleen het boek, maar zag ook heel wat van zijn werk. Het andere boek heeft het beeldend theater sinds 1945 als onderwerp. In Nederland beschouwt men het beeldend theater als een volwassen theatervorm voor een publiek van volwassenen.

En in Vlaanderen?

Het moet nu zo'n zeventien jaar geleden zijn dat een student-onderwijzer, die bij ons op kot zat, een werkje over de pedagogische kanten van het poppenspel moest maken. Hij wilde naar een voorstelling gaan kijken en vroeg of ik mee-ging. Ik had namelijk een auto. We zaten met een 20-tal mensen op de zolder van het casino van Beringen, nieuwsgierig naar wat er vanuit het zwarte vierkant zou verschijnen. Nu, Figurentheater Triangel had mij vanaf het eerste beeld in zijn macht. Heksen en gedrochten riepen in dit theater van de stilte een hallucinante droomwereld op, die beklifde. Ans en Henk Boerwinkel creëerden ogenschijnlijk heel eenvoudig theater, dat de natuurwetten van de zwaartekracht aan zijn laars lapte, dat personages zomaar kon metamorfoser, dat een overrompelende magie uitstraalde, dat in zijn beelden pure poëzie was. Niks pedagogie, niks kinderbetutteling, niks boodschap, niks onnozel geknuppel! Nee, dit was pas theater, zonder imitatie, zonder wetten, zonder regels, zonder concreetheid, dit was gewoonweg Theater waar alles kon!

De beweging is het doel, niet het middel

Triangel was het begin van mijn fascinatie voor een veelzijdige en onuitputtelijke vorm van theater, waarin vele kunst-disciplines zich als in magische oerritue-

len heel verrassend in elkaar kunnen verstrengelen. Noem het poppentheater, beeldend theater of objecttheater, het kan Puur en Absoluut Theater zijn (het is dat ook heel vaak niet). Gelukkig is Dommelhof (Neerpelt) voor mij dichtbij, en spreekt de programmatie van het poppenfestival mij ten zeerste aan. Steeds opnieuw op zoek naar nieuwe dingen. Want dat moet blijikbaar. Een twaalf-tal jaar later zie ik Triangel nog eens. Mooi, dat wel, maar déjà-vu. In die jaren is bij Triangel niets veranderd; bij andere theaters wel, zeker in Nederland.

Het Theater Instituut Nederland heeft nu een boek uitgegeven: onder de titel *Bewogen Beelden* worden het Nederlandse poppen-, beeldend en objecttheater sinds 1945 in enkele artikels belicht. Het voorwoord spreekt over drie richtingen in het hedendaagse beeldend theater. De ene is een volkstraditie, de ander is de traditie van de moderne kunst, en de derde zit tussen de twee in. Eindredacteur Nico van Rossen zegt dat die drie lijnen in drie artikels worden behandeld, maar eigenlijk klopt dat niet helemaal. Hanny Alkema schetst vooral de periode van 1945 tot 1970, Christien Boer heeft het over de ontwikkeling vanaf 1970 tot nu, en Loek Zonneveld verkent het (beeldend) theater als autonome kunstvorm in deze eeuw, en hoe die opvatting nog geldt bij een aantal theatermakers van nu. In alle drie artikels

wordt er steeds met instemming gespeurd naar mensen die zich afzetten tegen de traditie en vernieuwing nastreven. Hanny Alkema klaagt het onprofessionele aanmodderen van veel poppenspelers aan. Dat heeft het poppentheater een negatief beeld gegeven. Veel poppentheaters kenmerken zich door een episch poppenspel, een praatje met een plaatje. Feike Boschma en Henk Boerwinkel zetten zich af tegen het imitatietoneel van de meeste marionettentheaters, en zien de beweging van het object niet als middel, maar als doel. Ook Hinderik de Groot wijkt van de traditionelen af: hij was volgens Alkema een van de eersten die uit de kast gingen en ook de eerste niet-marionettenspeler die van beelden vertrok, en niet van het verhaal:

Ook in het artikel van Christien Boer, over de zgn. tussen-traditie gaat veel aandacht naar Hinderik de Groot. Hij experimenteert verder, in tegenstelling tot Boschma en Boerwinkel, die steeds hetzelfde blijven spelen. In de jaren '70 en vooral '80 willen mensen op het Nederlandse podium geen poppenspel meer brengen, maar theater, echt Theater, mét poppen of objecten. Deze mensen noemen zich theatermakers die een fascinatie hebben 'voor de dramatische kracht van materiaal dat in beweging wordt gebracht'. Je krijgt beroemde solospelers, zoals Jozef van den Berg, Neville Tranter van Stuffed Puppet Theatre, en Fred Delfgaauw van Studio Peer. Ze spelen vaak of uitsluitend voor een publiek van volwassenen en vaak zijn de manipulatie en het theater an sich thema van de producties. Speeltheater Holland blijft steeds zoeken naar iets nieuws (dat is dit seizoen nog te zien met de opera voor kleuters, *Perô*). Andere grote namen zijn Theater Poging, Theater Sirkel, Peter Zegveld, de Dogtroep, Camilla Koevoets, Dibbes, en natuurlijk Riëks Swarte met zijn 'speelgoedtheater' waarin hij met al dan niet kleine objecten de mechanismen van het theater tot speelgoed maakt.

Veel van die namen, die theater én beeldende kunsten willen combineren, vinden we ook terug in de derde traditie, nl. van de moderne kunst. Loek Zonneveld schetst in zijn artikel *Het schuldeloze beeld* hoe de opvatting over theater als autonome kunstvorm, dat niet naar een andere realiteit verwijst, vroeger leefde en nu ook in Nederland leeft. Heinrich von Kleist, Edward Gordon Craig, Oskar Schlemmer, Meyerhold, Tadeusz Kantor,